

MORGENDIENST

zondag 18 juli 2021, 8^e zondag na Pinksteren
Grote Kerk, Wildervank
voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : Lied 23c: 1, 2

Moment van stilte

Groet

Gebed voor de wereld

Bidden wij tot God,
voor allen die meteen klaarstaan met hun oordeel –
hun oordeel over burens, vrienden of familie,
hun oordeel over politiek, management of wetenschap,
hun oordeel over wat wel of niet mag.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Bidden wij tot God,
voor allen die steeds opnieuw veroordeeld worden –
omdat hun principes afwijken van de meerderheid,
omdat ze niet passen in wat anderen van hen willen,
omdat ze kritisch denken en vragen stellen.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Bidden wij tot God
voor onszelf –
wanneer wij de mensen zijn die veroordelen,
wanneer wij te snel ons oordeel klaar hebben,
wanneer wij ineens zelf veroordeeld worden,
wanneer wij over onszelf te hard oordelen.
Daarom bidden wij allen tezamen:
HEER, ONTFERM U!

Zo bidden wij
door Christus, onze Heer.
Amen.

Bemoediging¹

God van recht en genade,
u spreekt tot ons door de profeten
en u vraagt van ons

¹ Ontleend aan de 'Service for Justice and Peace', *Iona Abbey Worship Book* (2017), pag. 91.

om te streven naar vrede
die wortelt in gerechtigheid.
HELP ONS OM UW OPROEP
TE HOREN.

God van liefde,
in Jezus verandert u onze levens voorgoed
en u vraagt van ons
om te werken aan verzoening.
HELP ONS
OM UW WEG VAN WAARHEID EN LIEFDE
TE ZIEN.

God-met-ons,
uw heilige Geest zet ons aan tot actie
en u vraagt van ons
om zelf het Goede Nieuws te leven.
HELP ONS
OM MET HEEL ONS HART TE ANTWOORDEN,
OM HIER EN NU 'JA!' TE ZEGGEN.
AMEN.

Korte toelichting achteraf:

Tot aan Eeuwigheidszondag willen we de alternatieve lezingen volgen van het oecumenisch leesrooster, dus uit het Evangelie naar Johannes. Woorden die Johannes veel gebruikt zijn liefde en liefhebben, waarheid en licht. Maar dat gaat niet enkel om geestelijke zaken, want achter dat alles staat een duidelijke boodschap dat God heel de wereld tot verantwoording roept omwille van de gerechtigheid waarin zij tekortschiet. In Johannes' boodschap klinkt op de achtergrond altijd de profetische oproep om recht te doen en vrede te stichten. Daarom beginnen we de diensten ook met deze responsie waarmee op Iona de wekelijkse dienst voor gerechtigheid en vrede begint.²

Glorialied : Lied 23c: 3, 4, 5

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Jesaja 26,12-19³

Zingen : Lied 598 (3x)

Lezing uit het Nieuwe Testament : Johannes 5,36b-47⁴

² Dat Gods gerechtigheid steeds de achtergrond is in Johannes wordt ook benadrukt door de Engelse nieuwtestamenticus Tom Wright in *Zeven wegwijzers*. Gerechtigheid, liefde, spiritualiteit, schoonheid, vrijheid, waarheid, macht (Franeker: Wever, 2021) pag. 21-23. Het Johannes-commentaar van Egbert Rooze & Paul de Witte, *De Messias en de macht van Rome*. Commentaar op Johannes (Vught: Skandalon, 2016) werkt dit systematisch uit.

³ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

⁴ [Naardense bijbel](#) (2014) – iets bewerkt.

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : Lied 320: 1, 2, 3

Preek⁵

Wij staan voortdurend allemaal klaar met ons oordeel. Over wat wij wel of niet moeten doen, maar vooral ook over wat anderen behoren te doen of te laten. Over hoe het moet op school, op het werk, op straat, in de kroeg, bij de voetbal en in de kerk. Als dominee weet ik dat er altijd meerdere mensen klaarstaan die mij kunnen vertellen hoe ik mijn werk moet doen (en dat is dan vaak iets anders dan ik al doe).

Als dominee sta ik ook zelf steeds klaar met mijn oordeel over wat goed en kwaad is. Ook ik kan precies vertellen waar de kerk het fout doet (en dat levert zowel 'likes' op als tegengas). Mijn oordeel wordt zelfs geregeld gevraagd, over persoonlijke zaken of over algemene kwesties.

En ook als gemeente oordelen we steeds weer over onszelf. Want wij vergrijzen, we worden steeds kleiner en de samenleving lijkt ons niet meer te zien, laat staan te waarderen. Van de discussies die daarbij horen ken ik inmiddels de vaste punten wel.

Wij moeten vooral kijken naar de vrolijke baptisten en evangelicalen, zegt men dan, want die groeien en daar zit 'de jeugd' nog wel – hoewel degelijk onderzoek al decennia lang laat zien dat die groei altijd betrekkelijk en tijdelijk is en ten koste gaat van 'gewone kerken'. Maar dat zien we dan even over het hoofd. En van schrik zetten we onszelf weg als een clubje saaie ouwe pieten.

We moeten weer jeugd trekken, want anders is er geen opvolging meer, is ook zo'n vast punt. Dan vergeten we dat het aantal jongeren in de samenleving gewoon een stuk kleiner is. We vergeten dat alle wervingsacties de afgelopen decennia nauwelijks iets hebben opgeleverd. We vergeten ook dat, afgezien van kroeg, discotheek en festival, alle maatschappelijke organisaties geen jeugd meer trekken. Echt: *alle*.

En dan de hekkedoor in zulke discussies: de dominee moet anders preken – praktischer - kom nou, het moet juist confessioneler - maar kan het niet wat vrolijker - nou, 'voor mij' mag het bijbelser... kortom: het bekende lijstje verzoeknummers. En dan komt er meestal ook nog iemand die vindt dat de preek er eigenlijk wel helemaal uit kan.

⁵ Voor deze preek maakte ik o.a. gebruik van:

Egbert Rooze & Paul de Witte, *De Messias en de macht van Rome*. Commentaar op het Evangelie naar Johannes (Vught: Skandalon, 2016) pag. 124-128.

Tom Wright, *Zeven wegwijzers*. Gerechtigheid, liefde, spiritualiteit, schoonheid, vrijheid, waarheid, macht (Franeker: Van Wijnen, 2021) pag. 19-33

Amy-Jill Levine & Marc Zvi Brettler (eds.), *The Jewish Annotated New Testament*. Second Edition (New York: Oxford University Press, 2017) pag. 18tvv

Met al die oordelen vergeten we consequent om eens goed te luisteren naar wat we eigenlijk zeggen. Want met al dat geoordeel zetten we onszelf alleen maar in de hoek. We willen succes, groei, applaus, net als de rest van de samenleving. En langs die meetlat scoren we als kerken en dominees gewoon niet. Al in geen halve eeuw. Maar zo wordt ons oordelen in feite een *ver-oordeling* van onszelf: *wij doen het niet goed, wij zijn verliezers*.

-

Toch spreekt Johannes steeds weer, en met nadruk, over *oordelen* en *het oordeel*. Maar laten we goed luisteren naar wat hij bedoelt.

Vorige week hoorden we (met excuses voor de haperende geluidstechniek – daar wordt aan gewerkt) dat dit oordelen *rechtspreken* is. En rechtspreken betekent in de taal van de bijbel dat aan rechtelozen en ontrenten waarlijk recht gedaan wordt.

De bijbel begint niet bij hen die zichzelf als winnaars beschouwen, maar bij hen die door anderen als verliezers worden bestempeld. Het oordeel waarvan Johannes spreekt is niet iets dat ergens aan het einde der tijden zal plaatsvinden, geen laatste selectie tussen hemel en hel. En ook geen eerste prijs van de jury in een van die 'The best of'-lijsten die wij zo graag opmaken.

Het bijbelse oordeel past bij de woorden van de profeet Jesaja:

*ENE,
uw rechtspraak is vrede voor ons,-*

Die rechtspraak, dat oordeel, is er hier en nu al. Het is de spiegel die ons wordt voorgehouden wanneer we eerlijk luisteren naar wat Jezus zegt en eerlijk kijken naar wat hij doet. Die spiegel kan keihard confronteren, maar biedt altijd de mogelijkheid om je leven te beteren, om je om te keren op een dwaalweg. Dáárin schuilt het *eeuwigheidsleven* waarover we ook vanmorgen weer hoorden. Het oordeel kan pijn doen, het kan wat kosten. Maar daardoor komt nu juist het ware leven weer tot bloei.

Zoals Jesaja het beeld gebruikt van de hoogzwangere die een kind ter wereld brengt. Het oordeel onder ogen zien en het aannemen kan voelen als weeën, maar het resultaat is nieuw leven.

Waarop is dat oordeel gebaseerd? Wat of wie geeft Jezus het recht te oordelen? 'Wat ik zeg en wat ik doe, dat getuigt er zelf al van dat het allemaal van God komt,' zegt Jezus. Dat lijkt een cirkelredening. De Schrift getuigt van de messias.⁶ Waarom? Omdat de Schrift dat doet. Dat klinkt onlogisch in westerse oren die gewend zijn aan rationele argumenten. Maar Johannes is daar ook niet mee bezig: redelijk beargumenteren. Johannes *getuigt* en hij wil *overtuigen*.

Om te verstaan wat Johannes hier bedoelt moeten we goed luisteren en zorgvuldig lezen. Wat

⁶ Een duidelijke verwijzing geeft Johannes niet, maar vaak wordt hier gedacht aan [Deuteronomium 18,15](#):
*Een profeet uit je kring, uit je broeders,
zoals ik,
zal de ENE, je God, voor jou doen opstaan,-*

hij bedoelt schuilt tussen de regels en achter de woorden. Johannes schrijft niet in code, hij heeft geen geheime boodschap, maar hij rekent wel op de goede verstaander. (En dat is in de loop van de kerkgeschiedenis nog wel eens fout gegaan.⁷)

-

Als Johannes Mozes noemt, bedoelt hij de Torah, de vijf boeken van Mozes, Genesis tot en met Deuteronomium. Dat is *de Schrift*. En waar draait alles om in die heilige Schrift? Om de ware menselijkheid, de ware mens zoals Adam en Eva geschapen zijn. Niet ergens in de grijze mist van 'het begin', maar *om te beginnen, als beginsel*. Geschapen 'naar Gods beeld'.

Dat betekent niet dat de mens van oorsprong goddelijk zou zijn. Absoluut niet. Het betekent dat de mens de roeping heeft om in zijn en haar wezen iets uit te stralen van God die alles schept. Het 'naar Gods beeld' is geen feit, ook geen oorspronkelijke paradijselijke staat van zijn, maar een opdracht: *wees zo zeer waarachtig mens, dat je iets weerspiegelt van je Schepper*.⁸

Johannes ziet daarin de kern van de Torah: waarlijk mens worden, weerspiegelen wat God *bij begin* in gedachten heeft voor de mens. Alle geboden van Mozes, alle verhalen uit de Schrift, gaan over dat ene waarin de ENE wil worden gekend: hoe de mens waarlijk mens kan zijn. Dat gaat langs de weg van gerechtigheid en genade, van doopwater en geestesvuur, van liefde en trouw. De weg van de Torah en het Evangelie. Dat geldt voor Gods volk van het verbond, maar door Jezus met nieuwe kracht voor *alle mensen*. Het' verwijt en de boosheid van Johannes gaan daarover, dat 'de Judeeërs' dat niet willen zien.

Johannes belijdt dat Jezus dat beeld van God als geen ander heeft getoond. Jezus laat alle mensen zien wie en hoe God is. Dat is een belijdenis, geen historisch feit, geen visiestuk, geen dogma. Jezus, belijdt Johannes, is de vleesgeworden Torah. Alles wat Mozes heeft geboden, heeft hij vervuld. En daarom is Jezus de nieuwe mens, de nieuwe Adam. Daarin toont hij zich werkelijk als zoon van God.

Let wel: 'zoon van God' is een *belijdenis* en nergens in het Evangelie noemt Jezus zichzelf zo. Hij spreekt over zichzelf bijna altijd als 'de mensenzoon', ofwel: de mens naar Gods beeld.

⁷ Bijvoorbeeld. Het Evangelie naar Johannes wordt wel [anti-judaïstisch, of zelfs antisemitisch](#), genoemd, omdat het zich steeds lijkt te richten tegen 'de' Joden. Ernstig misverstand: met *loudaoi* doelt Johannes op een bepaalde groep of stroming in het jodendom van zijn tijd, niet op alle Joden van alle tijden. Zijn gemeente was zelf immers nog voor een deel Joods. Het Evangelie van Johannes wordt ook wel zo gelezen dat het de goddelijke afkomst van Jezus en diens almacht wil tonen. Opnieuw een ernstig misverstand: het gaat om de voortdurende en nauwe verbondenheid tussen God, Jezus en diens leerlingen resp. volgelingen. Johannes houdt juist zorgvuldig afstand van het, in wezen heidense, [dualisme](#) dat God en mens, bovennatuur en natuur, tegen elkaar uitspeelt.

⁸ [Rasji](#) (1040-1105) legt uit dat het voornaamwoord in 'zijn beeld' niet verwijst naar God zelf, maar naar het 'stempel' dat God al klaar had voor die mens. Zoals de dieren door een woord van God worden geschapen 'naar hun aard', zo wordt de mens door Gods handen 'gevormd door een stempel, als een munt'. Dat 'stempel' is niet een afspiegeling van God zelf, maar 'de gestalte waarin de Schepper zich openbaart'. Vanaf de eerste bladzijde bewaart de bijbel zo zorgvuldig het onderscheid tussen God en mens, juist wanneer de nabijheid voorop staat. Dat geldt dus automatisch ook voor het onderscheid tussen Jezus en God. Hij is immers de mensenzoon, en geen (heidense) godenzoon.

-

Even adempauze. We zijn hier de diepte van Johannes' evangelie ingegaan. Daarvan is er geen simpele uitleg en het is geen licht verteerbare kost. Ik vat nog een keer samen.

Met 'Mozes' bedoelt Johannes de bijbel, de Schrift. Daarin draait alles erom hoe de mens waarlijk mens kan zijn, schepsel naar Gods beeld. Hoe echte humaniteit iets kan laten zien van wie God is. Alle geboden draaien daarom en heel de schepping is erop gebouwd.

Jezus is zo'n mens en daarin uniek. In woord en daad, in leven en sterven, weerspiegelt hij het beeld waarnaar God de mens scheidt. Jezus is de Torah in vlees-en-bloed en dat is hij voor alle mensen. Dat is geen theorie of leerstuk, dat is een geloofsbelijdenis.

Hoe kunnen mensen leren dat beeld van God te herkennen? Door naar Jezus te luisteren en hem na te volgen. Opnieuw: dat is geen licht verteerbare boodschap, want daarin komt ook het oordeel mee. Dat oordeel is de spiegel waarin wij zelf kunnen herkennen waar we goed zitten en waar juist niet. Maar in die spiegel durven kijken en dan daadwerkelijk veranderen, is de enige Weg.

-

Wie is Jezus en wat betekent het om zoon van God genoemd te worden? Dat wil Johannes uitleggen aan zijn gemeente en aan ons. Of eigenlijk wil hij het niet zozeer uitleggen, want uitleggen gaat over logisch redeneren of bewijzen. Johannes wil meer dan dat: hij wil getuigen en overtuigen.

En tegelijk kijkt hij vooral ook naar zijn lezers. Het gaat er niet alleen om hoe Jezus en God verbonden zijn, maar vooral om hoe de volgelingen van Jezus zijn verbonden met hun Heer en daardoor met de ENE, de God van Abraham, Isaak en Jakob. Hoe Jezus met God verbonden is – dat wordt al snel een theologisch verhaal.⁹ Maar hoe christenen, hoe alle mensen, zich kunnen verbinden met de Heer – dat gaat over het leven hier en nu, dat gaat over concrete mensengeschiedenis.

Als Jezus door een woord een verlamde man kan genezen – want dat was de opmaat naar het

⁹ De vroege kerk heeft daar hevige en langdurige discussies over gevoerd: de tweenaturenstrijd. Tenslotte hakte [keizer Constantijn](#) de knoop door door de bisschoppen een besluit te laten nemen op het [Concilie van Nicea](#) (325). Daar werd de 'natuur' van Christus vastgelegd in hellenistisch-filosofische begrippen. Christus de Zoon is 'één van wezen' (*homo-ousios*) met God de Vader, en niet slechts 'van soortgelijk wezen' (*homoiousios*) als de Vader. In het Grieks slechts één letter verschil, een jota. Maar zo belijdt de kerk het sindsdien. In het *Nederlands Dagblad* van 17 juli [legt Hendro Munsterman dat nog een helder uit](#), met een paar sterke vragen als besluit. Ik denk dat ons (post)moderne probleem met dit dogma niet meer zit in die ene letter verschil, maar juist in dat *ousios* – God als Hoogste Zijn. Dat zou God namelijk opsluiten in onze materialistische wereldbeschouwing. En is God niet juist groter dan dat? Deze definitieve keuze voor Grieks denken boven Joods denken bezegelde ook de definitieve breuk tussen kerk en synagoge. Daarvan getuigen mede de [anti-joodse maatregelen die keizer Constantijn oplegde](#) in de kerk en in de samenleving, bv. het verbod om Pasen te vieren op dezelfde datum als Pesach. Wanneer de kerk in onze tijd werkelijk haar Joodse wortels heeft teruggevonden, zal zij dus ook op een nieuwe wijze moeten leren omgaan met de woorden van Nicea.

hele gesprek waarvan wij vanmorgen het laatste gedeelte lazen¹⁰ – dan kunnen ook wij, verbonden met de Heer, door een woord het leven laten terugkeren daar waar mensen verlamd zijn door hun lot, blind blijven voor Gods goede schepping of doof voor de stemmen van armen en ontrechten.

Door een *woord*, want in bijbelse taal is er geen onderscheid tussen woord en daad. Wat je zegt, daarnaar handel je, en wat je doet, dat is tegelijk wat je zegt. De ware mens, de mens naar Gods beeld, brengt leven, leeft uit geloof en hoop en liefde, doet gerechtigheid en sticht vrede.

Dat is Adam zoals die is bedoeld, maar vanaf het begin kleven kwaad en onwil hem aan. Genoeg om cynisch van te worden en dat hele idee van ware menselijkheid, van het goede leven op de goede aarde, maar op te geven. En daarom komt Jezus. Om eens en vooral duidelijk te maken dat die ware mens, dat beeld van God, mogelijk is. Zelfs door de dood heen.

Wie gelooft wat Mozes zegt en wie belijdt dat de mens Jezus zich openbaart als zoon van God, die wordt geroepen volgeling te zijn van die Heer. Laat alle theologie maar even zitten. Geloof gewoon, dat de ware menselijkheid waarvan Mozes spreekt en die Jezus toont, voor ons het beeld van God onthult. Dat kàn bestaan en dat zàl bestaan.

Geen boek is zo nuchter en realistisch over het kwaad in mens en wereld als de bijbel. Geen boek ook dat in alles zo hoopvol blijft. Bekering is altijd mogelijk. De wereld kan compleet in de soep draaien, maar daaraan gaat Gods schepping nog niet ten onder. Anderhalve eeuw na de afschaffing van de slavernij, leeft een groot deel van de mensheid nog steeds als slaven, maar gerechtigheid zal tenslotte winnen. Oorlogen kunnen eindigen, zelfs in Afghanistan of Syrië.

De ware mens, waar vinden we die? Jezus leeft het ons voor. Door dik en dun, door oordeel en kruisdood heen. Van ons wordt niet gevraagd dat allemaal te begrijpen, laat staan te bewijzen. Van ons wordt enkel gevraagd de Heer te volgen. Met zijn oordeel als onze kans om opnieuw te beginnen, iedere keer dat we weer falen.

Amen.

Zingen : *Lied* 320: 4, 5

DIENST VAN HET ANTWOORD

Gebeden

Onze Vader

Slotlied : *Lied* 418: 1, 2, 3

Collecte : *bij de uitgang*

Zegen

¹⁰ [Johannes 5,1-9](#).